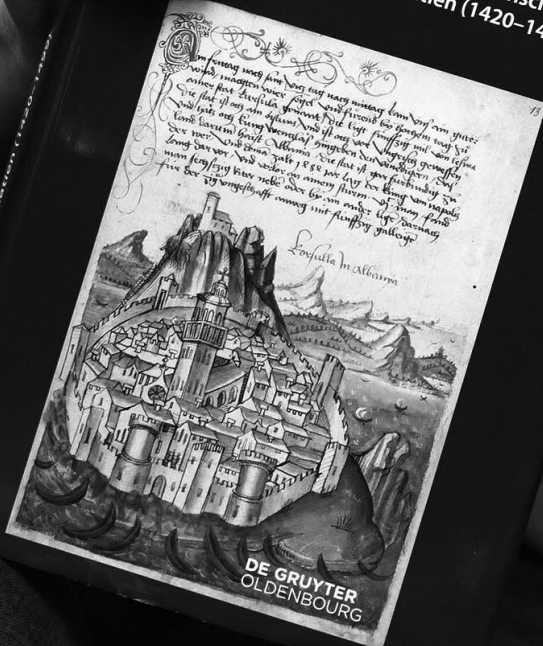

Fabian Kümmel

Korčula

Lebenswelten und Gemeinschaften
in der römischen Dalmatien (1420–1499)

O PREVODITELJSTVU –

Razgovor s Ivicom Duhović Žaknić

Mirjana Marelić, Korčula
olga.marelic@du.ht.hr

Prošle je godine Mjesec hrvatske knjige, pod naslovom „Nek’ti riječ ne bude strana©“, bio posvećen prevoditeljima. Zato sam ovaj razgovor s književnicom Ivicom Duhović-Žaknić usmjerila k njezinom prevoditeljskom radu, posebno njezinom najnovijem prijevodu knjige austrijskog povjesničara Fabiana Kümmelera - Korčula. *Ländliche Lebenswelte und Gemeinschaften im venezianischen Dalmatien (1420-1499)*, Berlin 2021. (*Korčula. Ruralni životni svjetovi i zajednice u venecijanskoj Dalmaciji (1420-1499)*), u pripremi Književnog kruga Split, 2024.

Kad ste se, uz svoj književni rad, odlučili baviti i prevođenjem?

Nisam uopće odlučila biti prevoditeljica, kao što nisam odlučila biti pisac. Ali prevodila sam oduvijek, sjećam se svog prvog udžbenika iz njemačkoga jezika, i prvog teksta u njemu, i naslova tog „štiva“. Toga ljeta sam knjige za peti razred kupila vrlo rano, već početkom srpnja, i do početka nove školske godine 1. rujna svaki sam dan otvarala taj udžbenik, čitala sam štivo *Klaus wacht auf*, čitala sam naglas njemački tekst i razumjela ga, u svojoj glavi ga prevodila, čeprkala sam po oskudnom rječniku u zadnjem dijelu udžbenika i mislila, mogu ja i bez toga, jer udžbenik je imao svoje junake, svoju priču koja je narastala iz lekcije u lekciju. Poslije su mi prijateljice u razredu govorile: napiši mi molim te taj prijevod, činila sam im tu uslugu premda nam je učitelj bio zabranio pisati prijevod. Kako sam odrastala i učila, postupak je ostajao navlas isti:

Nisam uopće odlučila biti prevoditeljica, kao što nisam odlučila biti pisac. Ali prevodila sam oduvijek, još od svojeg prvog udžbenika iz njemačkog jezika. Prvi tekst koji sam poželjela i objaviti bio je prijevod kratke priče Heinricha Bölla: Mein trauriges Gesicht. Nije bilo odluke, samo sam slijedila svoja nagnuća...

čitala sam manje zahtjevne tekstove iz udžbenika, pjesme, ponekad novinske članke prevodeći ih samo za sebe, u gimnaziji sam recitirala naglas pjesme: *Lorelei* ili *Komm lieber Mai*, osluškivala njihovu glazbu, ritam, ono nešto tako poznato u poetskom tkivu jezika, slušala sam profesora Lajoša koji je bio u stanju govoriti pola sata na njemačkom jeziku ne obazirući se na one koji ga nisu ni slušali ni prevodili – onda bi se samo tiho dignuo i izišao iz razreda; čitala sam tekstove iz turističkih prospekata, ponekad sam slušala njemačke turiste uspoređujući njihov jezik s onim iz knjiga, bili su nepojmljivo različiti, a onda sam već na početku studija ušla u književnost, s izvjesnošću da je to moj dom. Prvu

knjigu koju sam pročitala u jednom dahu, koristeći se rječnikom samo ako mi je neka nepoznata riječ otežavala razumijevanje konteksta, bio je to roman *Effi Briest* Theodora Fontanea. Prvi tekst koji sam poželjela i objaviti bio je prijevod kratke priče nobelovca Heinricha Bölla: *Mein trauriges Gesicht*. Razumjela sam njegovu poetiku, i to da je njegovo srce tuklo uvijek malo lijevo, i uvijek malo za ženske likove koje je liberalni kapitalizam gurnuo na društveni, često i egzistencijalni rub (*Izgubljena čast Katarine Blum, Grupni portret s damom...*), voljela sam njegovo socijalno angažirano pisanje, uredništvo sarajevskog časopisa *Odjek* vjerojatno isto tako, pa je objavilo moj prijevod, što je jedan moj prijatelj tada prokomentirao s - možeš ti i bolje od - prevela!

Nije, dakle, bilo odluke, samo sam slijedila svoja nagnuća...

Zašto prevodite baš s njemačkog jezika?

Jedanput sam jednoj gospođi doktor, Njemici koja je bila moja gošća i koja mi je bila obećala poslati Böllovu knjigu *Nicht nur zur Weihnachtszeit*, na njezino pitanje zašto čitam njemačke autore i zašto baš Bölla, odgovorila: Zato što sam u svom prvom životu živjela među Germanima, u Njemačkoj, točnije negdje na Rajni, toj moćnoj rijeci, oko Kölna... i čitajući u ovom životu Bölla prepoznajem sva mjesta iz svog prvog života, ulice, staze, mostove... Možda sam se htjela našaliti, a možda sam doista vjerovala u svoju priču, a pristojna njemačka građanka tradicionalnog uma koji je Böll žestoko kritizirao je, vrlo srdačna sa mnom do tog trenutka, ušutjela je, razrogačivši oči... Vjerojatno je umrla od straha. I nikad mi nije poslala obećanu knjigu.

Što u njemačkom jeziku predstavlja za Vas poteškoću u prevođenju?

Odgovor na ovo pitanje vodi me još jedanput do Marka Twaina i njegova eseja *Die Schrecken der deutschen Sprache* (Strahote njemačkog jezika), u kojemu Twain vrlo duhovito govori o teškoćama u učenju njemačkog, o grozotama *veličanstvene* njemačke zavisno složene rečenice, koja se subjektom i predikatom otvara na početku ulomka, kad sve izgleda savršeno jasno, no potom ta ista rečenica udomičuje još deset vrsta rečenica – sporednih, umetnutih, odnosnih i inih,

da bi se na kraju pojavio drugi dio predikata (u složenim glagolskim vremenima) ili pak naglašeni prefiks kod *trennbare Verben*, što potpuno mijenja ono što smo na početku rečenice mislili da smo razumjeli. Tom najsloženijem rečeničnom užasu Twain dodaje perverziju triju gramatičkih rodova, deklinacije (*Jednako strašne kao u latinskom jeziku!*, dok ja razmišljam: jednako lijepo kao i u hrvatskom, nadalje oslovljavanje sa Sie (ona, oni, Vi) što on - muškarac osjeća kao sugestiju ženskosti... I još puno toga, za izvornog govornika engleskog jezika kakav je bio Mark Twain, iscrpljujućeg, frustrirajućeg, zbunjujućeg, što moguće vodi do kandidature za ludnicu.

Kao izvorni govornik hrvatskog ne dijelim Twainov doživljaj i kritiku njemačkog jezika. Struktura, gramatika i posebno sintaksa njemačkog vrlo su usporedive s onima u hrvatskom jeziku, tako da ja tekst na njemačkom usmeno prevodim već u prvom čitanju, razumijem ga i osjećam kao i svoj materinji jezik. U pisanom prevođenju teškoću mi doista mogu predstavljati duge rečenice u koje su integrirane više vrsta rečenica (o čemu je lijepo pisao Twain), tako da ponekad moram dugo razmišljati i tražiti dok u toj šumi riječi i smislova ne pronađem ključ za prijevod. U ovom posljednjem prijevodu teškoća su mi bili i mnogi Kümmelerovi arhaizmi (i to arhaizmi austrijskog njemačkog jezika), potom mnogi stručni izrazi kao npr. *transhumanca*, potom dijelovi teksta na inim stranim jezicima (grčki, koptski, latinski, armenski, arapski) koje naravno

Kao izvorni govornik hrvatskog ne dijelim Twainov doživljaj i kritiku njemačkog jezika. Struktura, gramatika i posebno sintaksa njemačkog vrlo su usporedive s onima u hrvatskom jeziku, tako da ja tekst na njemačkom usmeno prevodim već u prvom čitanju, razumijem ga i osjećam kao i svoj materinji jezik.

nisam prevodila, ali već i prepisati ih izuzetan je napor, posebni fonetski znakovi u tim jezicima koji ne postoje na redovnoj računalnoj tastaturi, pronalaženje i utipkavanje kojih mi je oduzelo puno vremena, zatim pravila primjene pojedinih simbola (različitih vrsta zagrada i sl.). Zato mi je početak bio težak, veću pozornost posvećivala sam navedenim tehničkim sitnicama nego samom tekstu, negdje oko 150. stranice sam se izvježbala, a dok sam usavršila tehniku prijevod je već bio dovršen.

Je li na vaš način prevođenja utjecala pojava interneta?

Nije. Možda nisam umjela iskoristiti neke pogodnosti koje internetski prevoditelj pruža, naučila sam ne pouzdati se u njega, ne vjerovati mu bezrezervno, jer to je samo stroj (računalo, pametni telefon...), a ja više vjerujem sebi i svom klasičnom školskom znanju i umijeću, svom osjećanju jezika i kopanju po literaturi knjige, rječnika, pravopisa, gramatika... To možda jest starinski, ali ja ne umijem drukčije, nisam čak vješta ni u kombiniranju sebe i internetskih izvora.

Što je presudno kad razmišljate hoćete li neku knjigu prevesti ili ne?

Presudna je prije svega povezanost autora i knjige s mojim zavičajem, mojom kulturom i svjetonazorom, a potom i pripadanje te knjige lijepoj književnosti. Književni prijevod daje mi naime slobodu da u prijepornim, ne posve jasnim dijelovima romana ili pripovijetke na njemačkom jeziku, kad ne mogu sasvim pouzdano odrediti „što je pjesnik htio reći“ (jer na primjer zastanem zapitana nad riječju s dva i to suprotna značenja, nad enigmom neke ironije ili sarkazma...) – u tim slučajevima dakle imam slobodu, ili makar ja osjećam da je imam, ne bukvalnog prevođenja već tumačenja svog poimanja i osjećanja umjetnikovih misli. Kod prevođenja znanstvenih knjiga takvu si slobodu ne mogu priuštiti, ti prijevodi moraju biti točni, precizni, jednoznačni, tamo se kao prevoditeljica ne pitam kako ja poimam i osjećam izvorik...

Je li teže prevoditi književni ili znanstveni tekst?

Mislim da to nije pitanje težine, već - kao što sam već rekla - osobnih nagnuća, ali i rutine u poslu prevoditelja. Ja bih uvijek izabrala književni tekst, ako bih uopće bila u situaciji birati.

Ja mislim da svaki prijevod širi prostor jednog jezika, obogaćuje ga, osvježava, održava njegovu vitalnost, unapređuje ga i osigurava mu vidljivu poziciju u današnjim velikim političkim, ekonomskim i kulturnim integracijama, koliko god „malen“ taj jezik bio.

Što mislite o današnjim prevoditeljima?

Suzdržala bih se od iznošenja ocjena ili suda o današnjim prevoditeljima. Ljudi se bore za postanak i opstanak u struci prevoditelja, na način primjeren njihovim sposobnostima, ali i uvjetima na tržištu, gdje je konkurencija golema, posebno među prevoditeljima s engleskog jezika. I nije im lako. Jedino što ne mogu prihvatiti je kad mi se u književnom prijevodu bjelodano pojavi prepisivanje od internetskog prevoditelja, konkretno: „Da, rekao je ona kad se ponovo pojavila“, ili „Ona je pozdravio mahnuvši mi kratko“. Ako se već koristimo internetskim prevoditeljem, onda moramo znati da nam on često podmeće zbrku subjekata, nerazlikovanje muškog i ženskog roda... što bismo morali ispraviti, prilagoditi, ili bi makar to trebali učiniti lektori izdavača za kojega prevodimo. Ako ih izdavač ima i ako si ih može priuštiti.

Je li prevoditeljstvo danas cijenjeno?

Onoliko koliko zaslužuje nije! Ja mislim da svaki prijevod širi prostor jednog jezika, obogaćuje ga, osvježava, održava njegovu vitalnost, unapređuje ga i osigurava mu vidljivu poziciju u današnjim

Foto: Dino Cetinić

velikim političkim, ekonomskim i kulturnim integracijama, koliko god „malen“ taj jezik bio. Premda mi se čini da su i tu napravljeni stanoviti pomaci, makar formalni, jer vidim sve češće da se u knjigama prijevoda pojavljuju ne samo bilješke o autorima već i bilješke o prevoditeljima, što jamačno jest stanovita stimulacija koju možda slijedi i odgovarajuće ekonomsko priznanje, kažem možda jer nemam uvida u to.

Koje kvalitete, po Vašem mišljenju, treba imati dobar prevoditelj?

Dobar književni prevoditelj treba prije svega imati šire, humanističko obrazovanje (što danas baš i nije IN), a to znači jednako dobro poznavanje svoga jezika i onoga s kojeg prevodi, kao i kulture na njihovu području. Nadalje mora biti jako ustrpan, koristiti što širu lepezu literature i izvora, njegovati svoj istraživački duh u ophođenju s oba jezika, s autorima i njihovim djelima, držati tu svoju „vražju

krticu“ vazda budnom. Pravilo broj 1 mora mu biti prevođenje izvornika (što znači da neću prevoditi npr. njemački ili srpski prijevod anglosaksonskog autora), po meni bi trebao biti i osoba visoke emocionalne inteligencije, kako bi mogao „ući pod kožu pisca“ prepoznati stanja i procese koji se tamo zbivaju, i što vjernije ih prenijeti – ne prepričati!, posebno važnim mi se to ukazuje kod prevođenja poezije, ne kažu znalci uzalud da je prijevod poezije zapravo prepjev.

Kakvo je vaše prevodilačko iskustvo? Što ste do sada preveli, koje žanrove?

Prevodila sam knjige (autore) koji na bilo koji način komuniciraju sa životom na našim prostorima, na otocima (ili u Dalmaciji), kako u prošlosti tako i u novije doba, većinom djela koja zovemo lijepom

književnošću, pripovijetke, romane... Prvi je moj cjeloviti, objavljeni prijevod knjige austrijskog autora Theodora Schiffa *Iz poluzaboravljene zemlje, kulturne slike iz Dalmacije* (Beč, 1875, drugo izdanje) priredio Književni krug Split, premda je prije toga časopis *Naše more* bio objavio moj prijevod triju tekstova iz te knjige koju je urednik u KK Anatolij Kudrjavcev pročitao stavivši sebi u glavu objavljivanje cjeline. Ja zapravo nikad nisam mogla točno odrediti kamo bih svrstala *Iz poluzaboravljene zemlje*, jesu li to putopisi ili pak pripovijesti iz habsburške Dalmacije s venecijanskim naslijeđem, ili je to roman o Dalmaciji toga doba i njezinim ljudima... Poslije toga prevela sam dvije knjige austrijskog pisca Alexandera Sachera Masocha, napisane na Korčuli tijekom 2. svjetskog rata – zbirku kratkih priča *Bepo i Pule*, i ratni roman *Maslinici u plamenu*. Obje su knjige lirska proza i govore nam puno o autoru kojega su vjetrovi rata donijeli na otok, o još nekim imigrantima kao što je bio Franz Theodor Csokor, o njihovom životu u kuli Marka Pola, ali i o otočanima, Korčulanima, antifašistima, bolnici na Badiji, kulturi pijačice, životnoj filozofiji otočana...

Potom je došao Fabian Kümmeler.

Što Vas je motiviralo da se uhvatite tako zahtjevnog i mukotrpnog posla prevođenja jednog znanstvenog djela kao što je njegova povijesna studija o Korčuli iz 15. st., koja će se uskoro pojaviti u izdanju Književnog kruga Split.

Prošle godine bila sam u Korčuli na predstavljanju njemačkog izdanja knjige Fabiana Kümmelera, slijedeći svoje zanimanje za ljude od pera koji se bave „nama“ i našim otočnim mikrokozmosom. Poslije službenog dijela htjela sam porazgovarati s autorom, čestitati mu na knjizi, i izraziti mu svoje žaljenje što ju je predstavio na engleskom koji je vrlo škrtlo prevođen, tako da je publika – ili sam makar ja - ostala prikraćena za čari jezika izvornika. Posebno sam naglasila da me zanimaju „ženske priče“ otočanki u 15. stoljeću koje je spomenuo, i u kojima sam naslutila pripovjedačke likove, i da jedva čekam da mi knjiga sama potvrdi njihovu literarnost (i autorovu tvrdnju da su otočanke već u to doba bile vrlo emancipirane). Rekla sam dakle da ću knjigu čitati na njemačkom, a ne i prevoditi.

Knjiga iz nevidjela arhivske građe o otoku Korčuli iznosi pred čitatelja puno zaboravljenih likova iz naše povijesti i njihove životne priče. Ne kao pasivne subjekte zajednice već kao aktivne sudionike u njihovoj društvenoekonomskoj dinamici. Kümmeler ne opisuje zajednicu već protagoniste koji je čine, kako je čine i oblikuju.

Samo poslije nekoliko dana došao mi je upit izdavača bih li ja prihvatila taj prijevod. Bila sam oprezna, povijesna znanost nije moje područje... rekla da imam problema s dugotrajnim sjedenjem, i s vidom, što je sve točno i nije izgovor, a knjiga je vrlo obimna, sitnih slova, još sitnijih *fuss-nota* od kojih mi se muti u glavi, oni su odmah ponudili poslati mi računalni ispis s veeeelikim slovima, nešto više od devet stotina kartica teksta!, nadvladala sam svoj oprez znajući da će se prevoditelj koji ne pripada našem otočnom mikrokozmosu i nije islomana teško odlučiti za tako složen, mukotrpan, iscrpljujući i odgovaran posao, i rekla sam sebi eto si opet dobila priliku raditi, učiti, obogatiti svoju otočnu svakodnevnicu, možeš ti to Ivica!, cijela otočna zima je pred tobom!... I pristala sam, jamačno i ne znajući u što se upuštam...

Mislite li da će knjiga osim za ljude od (povijesne) struke biti zanimljiva i za našu širu čitateljsku publiku? Što im zapravo ona nudi?

Da, Kümmelerova knjiga jest zalogaj koji će s užitkom konzumirati povijesni sladokusci, i koja jamačno ima svoje mjesto u širem mediteranskom kontekstu komparativnih istraživanja moderne pastirske kulture na Sredozemlju. Vjerujem da je ona štivo i za antropologiju, i - s obzirom na ulogu korčulanskih statuta kao garancije kulture sukoba u povijesti – za pravne znanosti. Fascinira

me činjenica da je otočanima u 15. st Zakon (korčulanski statuti) bio jamstvo rješavanja sukoba na najbolji mogući način, i da su pravo i pravda bili temeljno intelektualno načelo ruralnih zajednica na otoku. Ali za mene je Kümmelerova knjiga i više od toga: ona iz nevidjela arhivske građe o otoku Korčuli iznosi pred čitatelja puno zaboravljenih likova iz naše povijesti i njihove životne priče: pastire, pudare, posticije, plazariuse, poljare, prokure, svećenike, žene, obične pućanke ili plemkinje – ne kao pasivne subjekte zajednice već kao aktivne sudionice u njihovoj društvenoekonomskoj dinamici. Kümmeler dakle ne opisuje zajednicu već protagoniste koji je čine, kako je čine i oblikuju, kako utječu na nju, on pred nas iznosi ljudsku dimenziju venecijanske upravne prakse u ruralnom prostoru otoka, a za mene je to prostor za pripovijest: onu o Maruši i njezinoj borbi za ljubav, za dobar glas i čast i ugled u zajednici, o njezinoj umješnosti da prije Tridentskog sabora osigura biskupov blagoslov sklapanja braka i duhovnika na ceremoniji svog vjenčanja u burgusu... Ili priču o franjevcima s Badije koji su ženama i pastirima (iz nejasnih ili možda bizarnih razloga) htjeli zabraniti pristup njihovoj otočiću, koju zabranu Veliko vijeće Korčule nije potvrdilo... Ili biblijsku priču o bratoubojstvu u obitelji Miglostich (Milostić) iz Blata koja uvijek iznova potiče mnoga vjerska, sociološka i filozofska pitanja... Ili poimanje, uređenje i prakticiranje izvanbračne veze pućanke i korčulanskog plemića, kao i status djece rođene u takvoj vezi... Najposlije je tu i priča o plemkinji dona Dini i njezinu sukobu oko zimskog pašnjaka s gramzivim svećenikom upitnog morala... prekrasan je to lik! Kod Kümmelera sve vrvi od vjerodostojnih priča na kojima on gradi svoje povijesne teze! Toplo se nadam da će čitatelji uživati...

Ulomak iz knjige *Korčula. Ruralni životni svjetovi i zajednice u venecijanskoj Dalmaciji (1420.-1499.)* Fabiana Kümmelera (6. poglavlje *Pastiri: društveno-profesionalna zajednica i pastoralni životni svjetovi*, str. 313-318)

Dona Dina je naprotiv pripadala koliko utjecajnoj, toliko i imućnoj korčulanskoj plemićkoj obitelji. Njezin pokojni suprug, Ser Johannes quondam Junii, bio je ne samo važan član Vijeća, već je i 20. travnja 1420. neposredno sudjelovao

u podređivanju Korčule venecijanskoj vlasti; na popisu 47 članova komisije njegovo se ime nalazi na četvrtom mjestu nabrojanih članova Velikog vijeća otoka, (iza tadašnjeg rektora i tri komunalna suca).¹ Ako sociopolitički značaj njezine obitelji stavimo po strani, vidimo da se Dinino uzdržavanje i osobno blagostanje temeljilo dobrim dijelom na posjedu stoke, o kojoj je brigu vodio njezin navedeni nadpastir Xivoe Tonixich, za što je ona bila upućena na svoje zimske pašnjake.²

Kako bi pravno potkrijepio svoje pravo na Dinin *simiacum*, don Marco se poslužio jednom sudskom presudom koju je bio isposlovao protiv Ser Leonarda quondam Junii, brata Dininog pokojnog muža, nadajući se da će na temelju mogućeg udjela istog moći istaknuti svoje pravo na zimski pašnjak. Dina je usuprot njemu argumentirala da se rečena presuda ne može primijeniti na njezin *simiacum*, jer Ser Leonardo nikad nije imao udjela u njemu, zato što je poslije očeve smrti Ser Leonardo „podijelio životinje s Johannesom, svojim bratom i mojim suprugom, moj gospodine, jer samo jedan *simiacum* nije bio dovoljan obojici braće”.³ Podjelom životinja naslijeđenih od oca taj je zimski pašnjak došao u isključivi posjed Ser Johannesa, a „rečeni Ser Leonardo više nije imao nikakvih troškova, niti novčanih niti u naturalijama za rečeni *simiacum*”.⁴ S obzirom na to Dina je utužila osobito „tu zlobu i prijevaru” kojom se je don Marco želio ne samo protupravno i zločesto obogatiti na njezinu zimskom pašnjaku, već je to „osobno i na sličan način učinio [već] neke druge godine s pašnjakom Ser Obrada, i s onim Ser Fortea”.⁵

Kako bi dokazala da je „ovaj *simiacum* uvijek bio vlasništvo Ser Juniusa i potom Ser Johannesa

1 Time je on dakle stajao ukupno na osmom mjestu, vidi HANEL (ed.), Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae, 138f.

2 Vidi DAZD-11: 6/6.3, sv. 11 r.-v. (15.11.1426), 13 r. (221.11.1426); DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a v. (s.d., ca.15.11.1426).

3 DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a v. (s.d., ca. 15.11.1426): „fato partison deli animali cum Çuane so fradelo e mio marito per che, Signore, uno simiach non poria servir a tuti fradelì”. Vidi DAZD-11: 6/6.3, sv. 11 r. (15.11.1426).

4 DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a v. (s.d., ca. 15.11.1426): „dito Leonardo nn a spese may ne soldo ne meço in dito simiach.” Vidi DAZD-11: 6/6.3, sv. 11 r. (15.11.1426).

5 DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a v. (s.d., ca. 15.11.1426): „Sentencia la qual a don Marcho contra Leunardo [...] questa malicia e questo ingano [...] anche a fato altro anno similato s Ser Obrade de uno Simiach e a Ser Forte de altro”. Vidi DAZD-11: 6/6.3, sv. 11 r. (15.11.1426).

[quondam Junii]“, a poslije njihove smrti postao njezinim vlasništvom, Dina se pozvala na šest svjedoka, među kojima se uz Lazarinusa Testa nalazio i jedan visoki korčulanski sudac.⁶ Nadalje je Dina naglasila, da svoj *simiacum* nije samo posjedovala, već i koristila i održavala. Za to je uz svoga nadpastira Xivoja Tonixicha plaćala i njegove sinove Gargura (Grgura) i Iuraja (Juraja) i Petra i još osam pastira koji su, kako je rekla, radili na „ovim pašnjacima o mom trošku“. ⁷ Početkom zime Dina je kao i obično dala svoje životinje smjestiti u svoj *simiacum*, što je završilo enormnim preopterećenjem, budući da je ovoga puta i stado don Marca bilo unutra. Najposlije je Dina apelirala na namjesnika da zaštiti njezino zakonito pravo posjeda toga zimskog pašnjaka i don Marku dosudi plaćanje naknade štete:

„iz ovoga razloga molim Vašu preuzvišenost da poduzmete mjere u ovom slučaju kako moje životinje ne bi lutale šumom, dok one don Marcove zime u mom *simiacumu* [...], i [da Vi] prosvjedujuete kod don Marka kako bi mi iz ovog i ostalih razloga nastale štete i troškove pomogao platiti.“⁸

Svjedoci koje je ispitao namjesnik Mateo Foscarini i korčulanski sudac Ser Johannes Angeli potvrdili su najvećim dijelom navode iz Dinine peticije. Nesporno je bilo, kao što je razložio Ser Johannes Radetini da „je rečeni *simiacum* najprije pripadao Ser Juniusu Stipxevichu, a potom Ser Johannesu“, čija udovica Dina ga je najposlije

preuzela.⁹ Lucas Obradovich je nadodao, da „je rečeni *simiacum* preko dvadeset godina neprekidno pripadao Ser Juniusu Stipxevichu“, iz čega se može zaključiti da je taj zimski pašnjak već negdje oko prijelaza iz 14. u 15. stoljeće bio obiteljski posjed.¹⁰

Ser Johannes Radetini je doduše izjavio na zapisnik, da je Dinin zimski pašnjak „oko četiri godine bio prazan i potpuno napušten“, dok se Dina i don Marko s njim nisu udružili u *societas*, i „taj *simiacum* nanovo složno obnovili“. ¹¹ Protivno od toga Dinin famulus Radmil de Crayna je naglasio nejednaki angažman Dine i don Marka na obnavljanju tog pašnjaka, u kojem obnavljanju je i sam sudjelovao. Jer Dina je ne samo uvijek držala spremnima dvije mice vina za svoje radnike već „je stavila na raspolaganje sve potrebno za gradnju i rad na tom zimskom pašnjaku, sve ono što piše u peticiji [donna Dine], dok je don Marko dao doduše dvojicu radnika ali ih je nahranio tek s jednom micom vina.“ ¹² Najposlije je Dinin nadpastir Xivoe Tonixich osobno svakome nadio jednu micu vina, i „osobno sa svojim sinovima“ radio na obnavljanju zimskog pašnjaka, za koje vrijeme su svi zajedno pojeli janje koje je bilo njegov dar.¹³ Nadalje se Simchus Decanich, koji je ne samo kao pastir radio za Dinu, već je po nalogu don Marka i njegova pastira Parvosa bio jedan od onih dvojice radnika pridošlih pri obnovi zimskog pašnjaka, morao suočiti s Xivojevim prijekorima kako njegov poslodavac nije preuzeo niti četvrtinu troškova renoviranja.¹⁴

6 DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a (s.d., ca. 15.11.1426): „questo Simiach sie stato sempre de Ser Çugno e dapoy de Ser Çuan“. Dinini svjedoci bili su Ser Çuan de Radetin, Ser Lacarin Testa, Gargur Radslavich, Micula de Antonio, Marin Livaia und Vlaco Dulbisa, vidi tu, sv. 32a v.; DAZD-11: 6/6.3, sv. 11 r. (15.11.1426).

7 DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a v (s.d., ca. 15.11.1426): „alo dito Simiach ale sese mie in prima Xivoe Tonixich cum li çue Gargur, Iuraj e Petar“. Ovdje pada u oči povijesno-jezična zanimljivost da imena pastira u inače venecijansko-talijanskom izvoru nisu romanizirana, već se štoviše pojavljuju u svom slavensko-hrvatskom obliku. I imena preostalih osmorice pastira su bila: Frane Dragačich, Ivan Santa, Simcho Dicanch, Simcho Radovanich, Ratcho Martinovich, Radmil Fante, Jachomo Marinich, Marcho Miculich; vidi tu.

8 Ovdje: „Per questa raxon prego la Magnificienzia vostra che vuy provideti supra questo fato, che li mey animali non vadano per boscho e li animali de Don Marcho stagano in mio Simiach [...] protestando alo dito Don Marcho in tutti li dani liquali me posocuret [sic!] e le spise per questa raxon cusi deli animali chome de altro“. Vidi DAZD-11: 6/6.3, sv. 11 v. (15.11.1426).

9 DAZD-11: 6/6.3, sv. 11 v. (15.11.1426) „quod dictum xemiicum fuit olim primo Ser Junii Stipxevich, deinde fuit Ser Johannis Junii“. U spisu postupka kancelist je zabilježio samo izjavu Ser Johannes Radetinija. O sedam ostalih izjava, pretežno pastira, vidi DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a r. (s.d., ca. 15.11.1426).

10 DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a r. (s.d., ca. 15.11.1426): sunt ultra annos 20 quod dictum xemiicum fuit semper Ser Junii Stipxevich“.

11 Ovdje: „Societatem insimul de animalibus concorditer insimul reparaverunt dictum Xemiicum quod tune erat sterile et derelictum per annos quarour vel circha“.

12 Ovdje: „posuit in opere et laborerio ipsius Xemiaci omnes quos continetur in ipsius petitione [...]. Item quod dedit unam micam vini et Dina duas micas“. *Mica* je označavala ili mrvice kruha (*mica panis*) ili zrna soli (*mica salis*), ali je rjeđe, kao ovdje, primijenjivana kao mala mjerna jedinica vina: „Michea, Michia, [...] unam mensuram vini“, vidi DU CANGE i ostali, Glossarium mediæ et infimæ Latinitatis. Sv. 4, 393-394.

13 DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a r. (s.d., ca. 15.11.1426): „personaliter cum suis filiis [...] unum castronem“.

14 Vidi ovdje: „Dominus Marcus non posuit quartam partem de expensis.“

Preko zime 1425/26 su Dinin pastir i dionik (pastore e compagno) Xivoe i don Marcov pastir Parvos svoje životinje natiskali sve zajedno u Dinine staje na zimskom pašnjaku. Pritom je Dina prema navodima upravo kod nje zaposlenog pastira Simchusa Radovanicha dala veći broj životinja smjestiti u ovaj *simiacum* od don Marca, a oba pastira čuvali su više stotina životinja jer samo „Dina je u ovaj *societas* donijela preko 400 životinja”.¹⁵ Potcrtavši tu činjenicu Ser Johannes Radetini je završio svoju izjavu kazujući „da je na Korčuli običaj, da poslije podjele životinja [u proljeće] *simiacum* koji je zajednički korišten kao *societas* ostane onome tko je u njemu držao veći broj životinja, i više platio za to.”¹⁶

Tijekom pravnog spora don Marco je bio pozvan izjasniti se glede prijekora protiv njega. Na mjestu svećenikova odgovora, između Dinine peticije i namjesnikove presude, nalazi se nažalost jedna neispisana folijska stranica. Kancelistov izbor riječi na čije uši je raspravljan ovaj slučaj pravnog spora, i koji je slušao rasprave vezane za njega, ukazuje na jednu vrlo živu raspravu.¹⁷

Dana 21. studenog su namjesnik Mateo Foscari i sudac Ser Johannes Angeli dovršili u gradskoj lođi svađu između dona Dine i don Marca. Njima je bilo dovoljno jasno, da je „*simiacum* uvijek pripadao Ser Juniusu Stipxii i njegovu sinu Johannesu i da ga je sada obnovila dona Dina, supruga Ser Johannesesa zajedno s pastirom Xivojem na jednoj strani, i s naprijed navedenim don Marcom na drugoj strani.”¹⁸ K tome je namjesnik utvrdio ne samo da je najveći dio troškova renoviranja išao na teret Dine i Xivoja, već i da su oni „drvenu građu

potrebnu za podizanje staja na zimskom pašnjaku koristili iz Xivojevih ostalih zimnjaka, na kojima je on rušio postojeće drvene objekte uzimajući drvo za rečeni zimski pašnjak.”¹⁹ Najzad, nadpastir Xivoe je rušenjem ostalih staja na pašnjacima kojima je prije upravljao puno doprinio pastirskom partnerstvu s dona Dinom, i preuzimajući rizik investirao u taj poslovni odnos. Nadalje je namjesnik primijetio da su Dina i njezin pastir Xivoe već godinama zajedno skrbili o svojim stadima (*mandra animalium*) u pastirskoj zajednici (*societas*) te da su kao vodiči stada (*capita mandre*) prošle godine prvi put primili u zajednicu don Marcovog pastira Parvosa i njegove životinje. Sve ove činjenice, rezimirao je namjesnik, su istodobno „*publica vox et fama*”, ali su također i istinite.²⁰

Nastavno je namjesnik naglasio, da je nesporno korčulanski pravni običaj da po završetku zime, u slučaju da ponovo dođe do „podjele životinja među onima koji su se udružili u *societas*”, *simiacum* toga *societas* ostane onom pastiru koji je u njemu držao najveći broj životinja.²¹ S obzirom da su u ovom slučaju „Dina i Xivoe imali više životinja i da su platili više za ovaj *simiacum* nego rečeni don Marco”, namjesnik je presudio da predmetni zimski pašnjak „nesmetano i slobodno” treba ostati u posjedu dona Dine i njezina pastira Xivoja.²² Kako bi Dina i Xivoe ponovo mogli doći do svoga zimskog pašnjaka, zapovjedio je don Marcu da očisti i sredi *simiacum*, pod prijetnjom kazne od 25 hyperpera, dosudivši mu i plaćanje troškova postupka.²³

15 Ovdje: „dicta Dina habuit in societate animalia IIII c. et ultra”.

16 DAZD-11: 6/6.3, sv. 11 v. (15.11.1426): „quod est consuetudo in Corzula quod xemiicum factum in societate, dum remane facta divisione animalium partionali plura animalia habenti et plus exponenti”. Vidi DAZD-11: 6/6.4, sv. 32a r (s.d., ca. 15.11.1426); HANEL (ed.), Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae, 120.

17 DAZD-11: 6/6.3, sv. 13 r. (21.11.1426): „li[ti]s xemiici inter Donam Dinam agentem et Dominum Marchum Marse se defendentem [...] ventillabatur [...] discussionibus hinc inde factis [...] per ipsas partes diligentis”. Vidi tu, sv. 11 r.-13 r. (15/21.11.1426).

18 DAZD-11: 6/6.3, sv. 13 r. (21.11.1426): „satis clare apparet dictum xemiicum fuisse semper Ser Junij Stipxii et Ser Johannis eius filii et ipsum nunc factum reparatum per Donam Dinam uxorem dicti olim Ser Johannis una cum Xivoe pastore suo partis ex una et Dominum Marchum praedictum partis ex alia”.

19 Ovdje: „lignamina pro edificando dictum Xemiicum receperunt de aliis eorum Xemiicis ipsius Xivoe illa destruentes pro reparatione dicti Xemiici”.

20 Ovdje: „Et quod dicti Dina et Xivoe fuerunt a pluribus temporibus circa in una societate et mandra animalium et nunc sunt et esse intendunt et quod ipsi Dina et Xivoe tamquam capita mandre assumpserunt et receperunt in eorum societate Parvorum pastorem dicti domini Marci et eius animalia [...] publica vox et fama ut supra sic esse et fuisse vera”.

21 Ovdje: „divisionem animalium inter illos qui fuerint in societate de animalibus”. Pri zajedničkoj podjeli zimskog pašnjaka povlasticu za korištenje *simiacum*a sljedeće zime ima onaj pastir „qui plura animalia haberet inter socios” (HANEL, ed.); Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae, 120).

22 DAZD-11: 6/6.3, sv. 13 r. (21.11.1426): „Dina et Xivoe habuerunt plura animalia et plus expenderunt quam dictus Dominus Marchus expenderit in ipso xemiacho [...] Christi nomine invocato sententiamus etsententialiter determinamus quod dictum Xemiicum remanere debeat liberum et expeditum dictis donne Dine et Xivoe”.

23 Ovdje: „in expensis litis”.